

Risto Penttilä (1992): *Moskovasta Brysseliin. Suomen muuttuva ulko- ja turvallisuuspolitiikka*. VAPK-kustannus, Helsinki, 132 s.

Puolustusministeriön erikoistutkija, tohtori Risto Penttilä tulkitsee Suomen nykyistä ulkopoliittikkaa sen historiallisia linjoja vasten. Hän näkee Suomen ulkopoliittikan kehittyneen keskenään vastakkaisten historiallisten vaiheiden, myöntyvyyden ja vastaanannon, vuorotteluna.

Myöntyvyydenlinjan keskeisiä edustajia ovat olleet Snellman, Yrjö-Koskinen, Danielson Kalmari, Paasikivi, Kekkonen ja Koivisto presidenttikautensa alkuvaiheissa. Näistä Snellman ja Kekkonen erottuvat 'separatistisina lojalisteina', jotka ottavat eron Venäjästä/Neuvostoliitosta valtiona, mutta säilyttävät suhteensa hallitusvaltaan, siis keisariin/kommunistiseen puolueen.

Myöntyvyyttä voi pitää Suomen ulkopoliittikan perussuuntauksena, sillä vastaanannon kaudeksi täsmennyttiin selkeästi vain jakso 1917-44, eikä sille löydy varsinaista poliittista keulahahmoa. Tosin tätä tehtävää voidaan eri perusteilla tarjota Mannerheimille, Rytille tai Tannerille. Luonnollisesti vastaanpano oli autonomian kaudella ja erityisesti 1800-luvun lopulta lähtien ulkopoliittisen keskustelun yhtenä pysyvänä elementtinä.

Penttilän katsaus Suomen ulkopoliittikan kehitykseen toistaa tutun tarinan, joskin ajoittain liikaa historian tien mutkia oikoen. Kuitenkin se on omalla tavallaan hyödyllinen muistuttaessaan aikaisemmissa käännekohdissa tehdyistä linjanvedoista ja ratkaisuista. Jäljittäessään historian linjaa ja analogioita Penttilältä jää suurelta osin pohjimatta se seikka, että ulkopoliittikan käänneet ovat Suomessa aina liittyneet eurooppalaisen järjestelmän rakennemuutokseen.

Tällöin ratkaiseva tekijä on ollut Venäjän/Neuvostoliiton suhteellinen voima; sen ollessa vahva Suomella ei ole ollut muuta kuin yhteistyön vaihtoehto. Venäjän heikkeneminen – tapahtui se sitten 1905, 1917 tai 1991 – on mahdollistanut Suomen ulkopoliittikan uudelleensuuntaamisen. Sen yhtenä ilmentymänä on ehkä ollut 'vastaanpanon' voimistuminen, mutta sitäkin enemmän kansallisen autonomian ja toimintakyvyn lujittaminen; näkyi se sitten eduskuntaudistuksesta, itsenäisyytenä tai taloudellisen integraatiolinjan täysimittaisena omaksumisena.

Yleisesti voidaan sanoa, ettei Suomella ole useimmissa ulkopoliittisissa linjavalinnoissaan ollut todellisia vaihtoehtoja. Tässä mielessä Suomen 'kansallinen linja' on ollut eurooppalaisten voimasuhteiden ja Suomen lähialueiden poliittis-sotilaallisen tilanteen funktio. Tämä koskee yhtä hyvin pohjoismaisen puolueettomuuslinjan valintaa 1930-luvulla kuin jatkosodan jälkeistä ystävyys- ja luottamuksen politiikkaa Neuvostoliiton kanssa.

Penttilän historiantulkinnasta seuraa johdonmukaisesti kysymys siitä, onko Suomen nykyinen ulkopoliittikka tulkittava vastaanpanoksi vai myöntyvyydeksi ja mihin suuntaan? Ovatko nämä muutokset tulkittava seurauksiksi Venäjän heikkenemisestä ja Euroopan yhteisön, erityisesti Saksan vahvistumisesta? Jatkokysymyksenä voi-

daan pohtia sitä, onko Suomen parin viime vuoden aikana tekemille valinnoille olemassa todellisia vaihtoehtoja.

Penttilän tiiviin ja sujuvasti kirjoitetun kirjan pääosa keskittyykin pohtimaan Suomen ulkopoliittikan suunnanmuutosta Moskovasta Brysseliin. Kirjan tästä osasta ei voi olla havaitsematta, että tekijä on itse eri ominaisuuksissa ollut aktiivisesti puuhaamassa tätä muutosta. Kiihittävästi hän kuitenkin pyrkii kuvaamaan tapahtuneen muutoksen suurta linjaa.

Penttilän tulkinta Suomen Brysselin-tiestä on yksiselitteinen. Sen valinta johtui Neuvostoliiton hajoamisen, Ruotsin jäsenysshakemuksen sekä Suomen omien taloudellisten tarpeiden yhteisvaikutuksesta. Tulkinta on sinänsä kiistanon ja lähinnä painottaa sitä, että taaskaan Suomella ei valinnassaan ollut todellisia vaihtoehtoja. Erillinen pohjoismaainen yhteistyö, reunavaltio politiikka ja aktiivinen Venäjä-suhde olivat kaikki, syystä tai toisesta, poissuljettuja.

Tekijä ei vastaa itse asettamaansa kysymykseen, siitä onko Suomen nykyinen politiikka vastaanpanoa vai myöntyvyyttä. Kysymys onkin itse asiassa mieletön, sillä Euroopan muutoksen vuoksi tämä käsitepari ei tavoita nykytodellisuutta. Samalla tavoin kirjan otsikon väite, että Suomen ulkopoliittikka olisi matkalla Moskovasta Brysseliin pitää paikkansa vain pinnallisesti. Euroopassa on monia muitakin teitä kuin tämä.

Tosiasia Penttilä todistaa analyysillään omaa otsikkoaan vastaan. Hän painottaa aivan oikein sitä, että taloudellisen-poliittisen integraatiolinjansa yhtenä osana Suomen on harjoitettava 'vastuullista Venäjän-politiikkaa'. Kyse ei ole siis valinnasta kahden vaihtoehdon välillä, vaan idän- ja lähialue-suhteiden rakentamisesta osaksi EY-painotteista ulkopoliittikkaa. Taloudellisestikaan Suomella ei ole mitään itsenäistä Pietari-optiota, vaan suhteita sinne voidaan kehittää vain osallistuvan eurooppalaisen integraatiopolitiikan pohjalta.

Satunnainen tarkkailija ei välttämättä tunnista Penttilää puolustusministeriön virkamieheksi. Hänen analyysinsä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta on kuitenkin nykyisellä 'virallisella linjalla'. Sen ainoa todellinen vaihtoehto olisikin liittyminen lännen sotilasliittoihin, NATOon ja Länsi-Euroopan unioniin, ja puolueettomuuden peruuttamaton hylkääminen. Mahdotonta ei ole se, että ajatus NATOn johdossa on kulkenut tähän suuntaan. Halu saada Suomi NACC:n pysyväksi tarkkailijaksi saattoi olla osoitus tästä.

Tällöin idän epävakaisuutta vastaan varauduttaisiin kansallisen varustautumisen ja liittosuhteen luomalla pelotteella. Vielä tällä hetkellä virallinen ajatus taitaa kuitenkin kulkea enemmän siihen suuntaan, että Venäjän-suhdettamme voidaan käyttää voimavarana osallistuttaessa Euroopan poliittisen unionin turvallisuuspoliittiseen yhteistoimintaan. Toisaalta tämän yhteistoiminnan oletetaan antavan jos ei sotilaallista, niin ainakin poliittista tukea yhä vakavammaksi käyvää Venäjän epävakaisuutta vastaan.

RAIMO VÄRYNEN